

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Seksualiteit van ouderen

een wanklank in het boek. Het gaat bijna uitsluitend over hormonen en pillen en er wordt gesuggereerd dat patiënten ondanks lichamelijke beperkingen of aandoeningen een bevredigend seksueel leven kunnen hebben als ze met hun beperkingen leren omgaan of compenserend gedrag aanleren (p. 115). Alsof het niet over de menopauze maar over een ziekte gaat! En verderop: het idee van een simpel pilletje dat alle seksuele problemen van de vrouw kan oplossen en zo de kwaliteit van haar seksuele leven kan verbeteren, is vooral voor de farmaceutische industrie aantrekkelijk (p. 128). Maar voor de auteurs kennelijk evenzeer. Ze noemen en bespreken al die pilletjes en doen geen suggesties voor andersoortige behandelingen. Maar misschien komt mijn ergernis wel voort uit het gegeven dat ik zelf een (bijna) menopauzale vrouw ben.

Toen ik het boek begon te lezen, waarbij het volstrekt niet bleek uit te maken in welke volgorde je de hoofdstukken leest, kwam de vraag bij me op: ja maar is dit nu allemaal wel even relevant voor mij als systeemtherapeut of hulpverlener? Gaandeweg echter ben

ik tot de overtuiging gekomen dat het een uitermate gevuld en volledig boek is. Leuk en boeiend om te lezen en te herlezen en zaken nog eens in op te zoeken. Ik heb een rijkere kijk gekregen op wat seksualiteit van ouderen behelst en dat het, net als zoveel andere zaken, een belangrijk levensterrein van mensen is en blijft. Het zet je aan het denken over je eigen normen en waarden en het geeft handvatten voor hoe daarover in gesprek te geraken met je cliënten (en misschien ook wel met je vrienden en familie).

Aanschaffen dus. Iedereen die met ouderen werkt maar ook iedereen die ouder aan het worden is.

Leny van Dalen is ouderenpsychiater en systeemtherapeut en als eerste geneeskundige werkzaam bij Stichting Geriant te Heerhugowaard. E-mail: lvandalen@geriant.nl.

Literatuur

- Gianotten, W.L., Meihuizen-de Regt, M.J., & Son-Schoones, N. van (2008). *Seksualiteit bij ziekte en lichamelijke beperking*. Assen: Van Gorcum.
- Swinen, A., & Stotesbury, J.A. (eds.) (2010). *Aging, performance, and stardom — Doing age on the stage of consumerist culture*. Berlin: LIT Verlag.

Traumaverwerking met vluchtelingen — Een transculturele systeembenadering

F. Rhmaty (2011). Assen: Van Gorcum. 109 pp. € 19,95. ISBN 978 90 232 4649 7.

Marion van den Ende

Fariba Rhmaty, systeemtherapeute en docente, beschrijft in dit boek haar ervaring met de hulp aan vluchtelingen met traumatische ervaringen. Traumatische ervaringen die opgedaan kunnen zijn vóór de vlucht, tijdens de vlucht of migratie en/of in het nieuwe vestigingsland. Zij presenteert een behandelopzet waarin

het creëren van een veilige transitionele ruimte de cruciale leidraad is.

Het boek begint met haar eigen familie- en levensverhaal en vlucht uit Iran. Behalve dat het een zeer indrukwekkend verhaal is, kun je het ook zien als het belangrijkste vignet in het boek. Het is een illustratieve inleiding op een verder in het boek uitgewerkt therapeutisch model waarin persoonlijke ervaringen, transculturele uitgangspunten, systeemvisie, motivatie, theoretische onderbouwing, interventiemodellen en voorwaarden voor herstel samenkomen. Rhmaty's verhaal legt de basis voor de uitkomst van de

Seksualiteit van ouderen

droom die ze in Nederland ontwikkelde: als therapeut professioneel andere vluchtelingen bijstaan. Een professional maar ook een ervaringsdeskundige.

Het boek volgt vervolgens hoofdstuksgewijs het proces van aanmelding, intake en behandeling tot aan afsluiting. Elk hoofdstuk bevat een korte theoretische inleiding op het onderwerp en een stapsgewijze uitleg hoe Rhmaty werkt en welke interventies ze gebruikt. Steeds zijn er korte samenvattingen en verwijzingen naar andere hoofdstukken als daarin een bepaalde interventie verder uitgewerkt wordt. De herhalingen maken het boek goed leesbaar en de opbouw overzichtelijk. Elk onderdeel van de behandeling licht Rhmaty toe aan de hand van een vignet. In totaal zes indringende casussen van vluchtelingen, op één na allen uit Iran, die zij in haar praktijk behandeld heeft. Haar professionele attitude behelst een constante warme betrokkenheid waarin zij haar cliënten de samenhang helpt te begrijpen tussen de opgelopen trauma's, de fase van rouw over het verlies van het oude vertrouwde, de fase van nog niet hier, maar ook niet meer daar zijn, de inspanning die het kost om te re-integreren, de noodzaak van het vinden van steunfiguren en holding (*enveloppement, beschermjassen*) waardoor inbedding, groei, genezing en progressie kan ontstaan. Dit gebeurt structureel binnen een systemische en transculturele context.

Samen met de cliënten probeert Rhmaty de vaak grote chaos en complexiteit die het leven van vluchtelingen kan beheersen te ontwarren. Aan de hand van een levenslijn brengt ze de levensfaseovergangen van de cliënt in kaart, periodes in het leven waarin mensen en hun familierelaties nu eenmaal kwetsbaarder zijn. Daarnaast geeft ze op die levenslijn ook de fasen in het migratie- of vluchtproces aan, fasen

die zij beschouwt als een heel speciaal type faseovergangen. Ze geeft daarover uitleg (psycho-educatie) zodat cliënten hun moeilijkheden kunnen plaatsen en er naar oplossingen gezocht kan worden.

Met behulp van een genogram over tenminste drie tot vier generaties betreft Rhmaty afwezige systeemleden uit de grootfamilie en de verloren sociale context erbij in de behandelkamer. Ze brengt via de techniek van circulair interviewen steunbronnen in kaart waardoor krachten geactiveerd kunnen worden. Ze gebruikt belangrijke narratieve elementen door samen met cliënten een nieuw, positief verhaal te maken om de vaak grote sociale isolatie te doorbreken. Ze werkt oplossingsgericht in het uitbouwen van de eigen sterke kanten van cliënten en die van de familie gericht op een haalbare en gewenste toekomst. Ze laat cliënten *herbronnen* en *herwortelen* door hen vertrouwde, veilige en prettige situaties te laten opzoeken, of activiteiten die associaties oproepen met veiligheid en vertrouwdheid en die helend werken (rituelen, muziek, eten). Evenals *beschermjassen* zijn dit werkwoorden geworden, bekend uit de transculturele benadering, die inhouden dat het niet alleen gaat om het terugvinden van de oude wortels en steunbronnen, maar om actief aan de slag gaan om opnieuw te wortelen en nieuwe steunbronnen te vinden.

Wat het boek bijzonder maakt, is het gebruik van functionele *selfdisclosure*: het inzetten van de eigen levenservaring van de therapeut in de therapeutische relatie met als doel het creëren van een veilige werkrelatie en transitionele ruimte. Maar Rhmaty relateert gelukkig ook de suggestie die hiervan kan uitgaan dat alleen vluchtelingen vluchtelingen kunnen helpen. Empathisch en invoegend vermogen, samen met interculturele competentie, zijn voldoende basisvoorwaarden. Ze waar-

Traumaverwerking met vluchtelingen

schuwt zelfs voor de soms vanzelfsprekend geachte gedachte dat landgenoten elkaar het beste kunnen helpen: juist onder vluchtelingen kan er veel onderling wantrouwen zijn vanwege politieke verschillen en verschillen in machtspositie of sociale positie in het land van herkomst.

Er lijkt duidelijk sprake van een parallelproces. Parallel aan haar eigen vluchtgeschiedenis, aan de wijze waarop zij de transitionele fasen is doorgekomen, hoe zij steun vond en ingebed raakte in het Transculturele Collectief en hoe zij haar toekomst heeft vormgegeven, zo probeert Rhmaty in haar werk op een zelfde maar nu professionele wijze haar vluchtelingencliënten de hand te reiken en door dit proces te begeleiden op weg naar een emotioneel stabielere toe-

komst. Met de weergave van haar behandelplanpak en de toon waarop dit boek geschreven is, neemt ze nu ook de lezer bij de hand en doet in de beschrijving van het gehele behandelproces heldere handreikingen aan de systeemtherapeut die vluchtelingen met hun specifieke problematiek in behandeling heeft. Daarmee alleen al verlicht ze dit emotioneel zware en moeilijke werk. Het is een boek dat uit het hart en met verstand geschreven is en dat maakt het tot een sympathiek geheel, geschikt voor beginnende en ervaren systeemtherapeuten.

Marion van den Ende is systeemtherapeut, opleider en supervisor, werkzaam bij GGZ inGeest te Amsterdam, poli psychiatrie, jeugd & jongeren. E-mail: mvdende@dds.nl.